

УДК 343.43(477)

В.І. ВОЗЬНИЙ, канд. юрид. наук, Тернопільський національний економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ ПРИ КОНКУРЕНЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ (НА ПРИКЛАДІ СТ.129 КК УКРАЇНИ ТА Ч.1 СТ.345 КК УКРАЇНИ)

Ключові слова: конкуренція норм, кримінально-правова кваліфікація, погроза вбивством, загальна норма, спеціальна норма

Взяття під кримінально-правовий захист авторитету правоохоронних органів (Розділ XV Кримінального кодексу України, далі – КК України) [1], є свідченням того, що наше суспільство усвідомило важливість діяльності цих органів, неможливість досягнення без їх участі позитивних результатів у право, – державотворенні сучасної України. Встановлення кримінальної відповідальності за опір працівникові правоохоронного органу, втручання у його діяльність, погроза вбивством або насильство щодо нього, а також умисне знищення, посягання на життя, захоплення як заручника працівника правоохоронного органу тощо сприятиме ефективній реалізації правоохоронної функції в Україні. Проте не до кінця вірне розуміння та правильне використання у правозастосовчій діяльності низки теоретичних положень науки кримінального права на практиці призводить до неправильної кваліфікації злочинних дій осіб, які притягаються до кримінальної відповідальності за вище згадані суспільно небезпечні діяння. Так, непоодинокими є випадки недотримання правил кваліфікації при виникненні конкуренції чи колізії між статтями КК України, що входять до його II та XV розділів Особливої частини – «Злочини проти життя та здоров'я особи» та «Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян» [1]. А це, як

відомо, в подальшому призводить до необгрунтованого призначення покарання.

Непоодинокими випадками впливу на особу як носія правоохоронної діяльності є посягання як на його, так і на його родичів психічну недоторканість, їхнє здоров'я. Проте не здатність суддями, прокурорами, слідчими відмежувати дане злочинне діяння від суміжних із ним злочинів, спільною ознакою яких є «погроза вбивством», ставить під загрозу авторитет усієї правоохоронної системи України, свідчить про неспроможність захистити її працівників, піддає сумніву їхню роль у суспільстві.

Мета нашого дослідження є дослідження на прикладі ст.129 КК України та ч.1 ст.345 КК України [1] особливостей кваліфікації злочинів при виникненні конкуренції чи колізії між статтями КК України та розкриття авторської позиції стосовно даної проблеми.

Серед праць сучасних вітчизняних правників, які здійснювали окремі дослідження кримінальної відповідальності за «погрозу вбивством» фізичних осіб, необхідно виділити наукові розвідки М.І. Мельника, В.В. Сташица, В.Я. Тація, М.І. Хавронюка, С.С. Яценка тощо. Тим не менш ґрунтовного правового аналізу погрози вбивством або насильницьких дій стосовно працівника правоохоронного органу у вітчизняній науці теорії кримінального права не проводилося. Більше того відсутні праці комплексного дослідження проблеми кваліфікації злочинів при конкуренції кримінально-правових норм, що містять покарання за погрозу вбивством. Проте окремим аспектам проблеми кваліфікації злочинів при конкуренції норм кримінального права присвятили низку праць П.А. Воробей, В.І. Осадчий, М.Й. Коржанський, В.О. Навроцький та ін.

Загально відомо, що під конкуренцією кримінально-правових норм у юриспруденції України розуміють передбачення певного діяння двома (кількома) кримінально-правовими нормами одночасно [2, с.64].

Залежно від того, у який період регулювання кримінальних правовідносин виникає конкуренція, виділяють конкуренцію кримінально-правових норм при кваліфікації зло-

чину, конкуренцію норм при призначенні покарання, конкуренцію норм при звільненні від карної відповідальності та конкуренцію норм при звільненні від покарання.

Характерною особливістю конкуренції кримінально-правових норм, М.Й. Коржанський вважає те, що вона виникає лише тоді, коли було вчинено один злочин (на відміну від повторності чи сукупності злочинів). Але такий злочин містить ознаки, передбачені двома (кількома) кримінально-правовими нормами, тобто при кваліфікації такого злочину виникає конкуренція двох чи більше кримінально-правових норм [2, с.64].

Конкуренція зумовлюється диференціацією кримінально-правових норм, прагненням законодавця диференціювати кримінальну відповідальність, посилюючи її в одних нормах і пом'якшуючи в інших, а також недосконалістю системи кримінального законодавства [2, с.64–65].

Конкуренція кримінально-правових норм буває кількох видів. Так, В.М. Кудрявцев виділяє два види конкуренції – конкуренцію загальної та спеціальної норм, а також конкуренцію частини та цілого [3, с.251, 258].

Конкуренція загальної та спеціальної кримінально-правових норм виникає у зв'язку із прагненням законодавця диференціювати кримінальну відповідальність шляхом виділення із загальної норми спеціальних норм, які передбачають або більш сувору, або, навпаки, більш м'яку відповідальність порівняно із загальною нормою.

Низка науковців вважає, що при конкуренції декількох норм, перевагу віддають спеціальній нормі, незалежно від того, яка міра покарання передбачена в її санкції – більш м'яка чи, навпаки, більш тяжка. Дане правило пояснюється тим, що законодавець виділяє спеціальні норми за принципом не тільки пониженої, але й підвищеної суспільної небезпеки того чи іншого діяння. Таку ж позицію пропонує зайняти судам і Верховний суд України: «якщо злочин одночасно передбачений загальною і спеціальною нормами, то сукупність злочинів відсутня, і застосуванню підлягає спеціальна норма, яка найбільшою мірою

відображає специфіку та особливості такого злочинного діяння» [4].

Існування в КК України двох правових норм, що передбачають відповідальність за такі злочини як «Погроза вбивством» (ст.129 КК України) і «Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу» (ст.345 КК України) [1], ставить за необхідне вирішити питання стосовно співвідношення цих норм одне з одним.

Конкуренція загальної та спеціальної норм є співвідношенням кримінально-правових норм, котрі перебувають відносно підпорядкування за обсягом. При цьому відношенні загальна норма ст.129 КК України «Погроза вбивством» є поняттям, котре має більшу ступінь узагальнення, що включає в себе багато випадків, а спеціальна норма ч.1 ст.345 КК України «Погроза вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна щодо працівника правоохоронного органу, а також щодо його близьких родичів у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків» є одним з таких випадків. При цьому виді конкуренції завжди застосовується спеціальна норма, котра за своїм обсягом є індивідуальним випадком із безлічі. Спеціальна норма застосовується незалежно від того чи більш сувору, чи менш сувору відповідальність вона встановлює в порівнянні із загальною нормою.

Як уже згадувалося вище, загальною нормою про кримінальну відповідальність за погрозу вбивством є норма ст.129 КК України. Законодавець зайняв позицію: погроза вбивством щодо працівника правоохоронного органу, а також його близьких родичів у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків становить велику суспільну небезпеку і відповідно суттєво обтяжує відповідальність. Тому, щоб покарання за дане діяння відповідало цим обставинам, законодавець виділив із загальної норми ст.129 КК України «Погроза вбивством» ч.1 ст.345 КК України «Погроза вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна щодо працівника правоохоронного органу, а також щодо його близьких родичів у зв'язку з вико-

нанням цим працівником службових обов'язків». Так, «Погроза вбивством, якщо були реальні підстави побоюватися здійснення цієї погрози – карається арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до двох років» (ч.1 ст.129 КК України), а діяння ж, передбачене ч.1 ст.345 КК України «Погроза вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна щодо працівника правоохоронного органу, а також щодо його близьких родичів у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків – карається виправними роботами на строк до двох років або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк» [1]. Таким чином, ч.1 ст.345 КК України як спеціальна стосовно ч.1 ст.345 КК України кримінально-правова норма передбачає більш сувору відповідальність, адже, виходячи з положень ст.12 КК України, злочин, передбачений ст.129 КК України, належить до злочинів невеликої тяжкості, а злочин, відповідальність за який міститься у ч.1 ст.345 КК України – до злочинів середньої тяжкості [1].

Відмінність зазначених злочинних діянь у цілому виявляється в описі їх об'єктивної сторони, додаткового обов'язкового об'єкту посягання та потерпілих від злочину. Спільністю ж об'єктивної сторони злочинів, передбачених ст.129 та ч.1 ст.345 КК України, є здійснення *погрози вбивством*, тобто, залякування людини заподіянням їй смерті. Водночас конструкція об'єктивної сторони складів злочинів, передбачених ст.129 і ч.1 ст.345 КК України, має відмінності. Так, об'єктивна сторона складу злочину «Погроза вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна щодо працівника правоохоронного органу, а також щодо його близьких родичів у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків» може здійснюватися у формі трьох видів погроз: 1) погрози вбивством; 2) погрози насильством; 3) погрози знищенням чи пошкодженням майна. Водночас виконання об'єктивної сторони даного злочину вимагає доведення погрози вбивством, насильством, знищенням чи пошкодженням майна

до відома потерпілого від даного злочину [5, с.139]. Що стосується об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст.129 КК України, то вона полягає в погрозі вчинити вбивство при наявності реальних підстав побоюватися виконання такої погрози.

Відповідальність за ч.1 ст.345 КК України настає, коли мала місце погроза вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна. Для кваліфікації дії винної особи за ч.1 ст.345 КК України достатньо встановити лише факт погрози працівнику правоохоронного органу або його близьким родичам у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків. Така погроза має бути дійсною та реальною. Для кваліфікації дії винного за ч.1 ст.345 КК України наявність реальних підстав побоювання потерпілим виконання погрози не є обов'язковою. Обов'язковою ознакою погрози у складі цього злочину є те, що, вона вчиняється у зв'язку з виконанням працівником правоохоронного органу службових обов'язків.

Слід зауважити, що діяння, які утворюють об'єктивну сторону як складу злочину «Погроза вбивством» (ст.129 КК України), так і складу злочину «Погроза вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна щодо працівника правоохоронного органу, а також щодо його близьких родичів у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків» (ч.1 ст.345 КК України) [1] посягають на суспільні відносини у сфері охорони та захисту психічної та фізичної недоторканності особи, її життя та здоров'я.

Кримінально-правовий аналіз ст.345 КК України дає підстави твердити, що даний склад злочину є «двооб'єктом», так як його злочинні діяння посягають водночас на кілька охоронюваних законом про кримінальну відповідальність суспільних відносин. Так, основним безпосереднім об'єктом виступають суспільні відносини, що забезпечують нормальну законну діяльність працівників правоохоронних органів, їх особисту недоторканність, здоров'я та майно, а додатковим обов'язковим об'єктом – фізична та психічна недоторканність працівника правоохоронного органу або

їх близьких родичів, здоров'я та майно потерпілих. Потерпілими від цього злочину можуть бути лише: 1) працівник правоохоронного органу, або 2) його близькі родичі.

Кримінально-правові норми, передбачені статтями 129 та 345 КК України, співвідносяться як загальна й спеціальна. Спеціальною кримінально-правовою нормою стосовно положення, що міститься у ст. 129 КК України, робить норму ст.345 КК України додатковий об'єкт злочинного діяння та специфіка потерпілого від злочину. Саме вони вказують на необхідність більш суворого покарання за злочинне діяння, передбачене ст.345 КК України, ніж за погрозу вбивством пересічної особі (ст.129 КК України).

Напрацьоване наукою та рекомендоване судам загальної юрисдикції правило: при конкуренції загальної та спеціальної норм права конкуренція вирішується за допомогою застосування спеціальної норми повинно знайти своє нормативне відображення у чинному в Україні законі про кримінальну відповідальність. Відсутність такої норми в законодавстві нерідко призводить до неправильної кваліфі-

кації злочинів та помилок при призначенні покарання, в тому числі й за погрозу вбивством працівнику правоохоронного органу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний кодекс України : від 05.04.2001 р. // ВВР України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
2. Коржанський М. Й. Кваліфікація злочинів : навч. посіб. / М. Й. Коржанський. – Вид. 3-тє, допов. та переробл. – К. : Атіка, 2007. – 592 с.
3. Кудрявцев В. Н. Общая теория квалификации преступлений / В. Н. Кудрявцев. – 2-е изд-е, перераб. и доп. – М. : Юристь, 2007. – 304 с.
4. Узагальнення судової практики з питань кваліфікації повторності та сукупності злочинів (статті 32, 33, 35 Кримінального кодексу України) від 01.12.2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=n0007700-08>.
5. Осадчий В. І. Кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності : монографія / В. І. Осадчий. – К. : Атіка, 2004. – 336 с.

Возний В. І. Особливості кваліфікації злочинів при конкуренції кримінально-правових норм (на прикладі ст.129 КК України та ч.1 ст.345 КК України) / В. І. Возний // Форум права. – 2011. – № 3. – С. 130–133 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-3/11vvikku.pdf>

На прикладі норм статей 129 та 345 КК України розкрито особливості кваліфікації злочинів при виникненні конкуренції чи колізії між статтями КК України. Викладено авторську позицію стосовно даної проблеми. Запропоновано законодавче вирішення проблеми співвідношення загальної та спеціальної кримінально-правових норм

***

Возный В.И. Особенности квалификации преступлений при конкуренции уголовно-правовых норм (на примере ст.129 УК Украины и ч.1 ст.345 УК Украины)

На примере норм статей 129 и 345 УК Украины раскрыты особенности квалификации преступлений при возникновении конкуренции или коллизии между статьями УК Украины. Изложено авторскую позицию относительно данной проблемы. Предложено законодательное решение проблемы соотношения общей и специальной уголовно-правовых норм

***

Vozny V.I. Singularities of Proficiency of Crimes at a Concurrence Criminally-Precepts of Law (on an Example of item 129 CC of Ukraine and p.1 item 345 CC of Ukraine)

In the article is exposed the feature of qualification of crimes in case of occurring of competition or collision between the articles CC of Ukraine on the example of norms of item 129 and 345 CC of Ukraine. Author position is expounded in relation to this problem. Legislative solution of problem of correlation of general and special criminal law norms is offered.